

สังคโลก

สุโขทัย

- นับเป็นเวลากว่า 700 ปี ที่ศิลปะและภูมิปัญญาการทำเครื่องสังคโลกของดีประจำจังหวัดสุโขทัยไม่เพียงแต่มีความสวยงามซึ่งเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาแล้ว ลวดลายต่างๆ ที่ฉาบเคลือบเครื่องสังคโลกแต่ละชิ้นงาน ล้วนเต็มไปด้วยเรื่องราวสะท้อนอัตลักษณ์แห่งภูมิปัญญา

- “สังคโลก” หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นในรูปแบบของภาชนะเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม ตุ๊กตา เป็นต้น มีทั้งชนิดเคลือบน้ำยาและไม่เคลือบน้ำยา

- ความเป็นมา

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ทางสุโขทัยได้เริ่มมีการติดต่อกับจีน โดยเฉพาะจีนใต้ และอันนัม หรือเวียดนาม ซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของจีนอย่างใกล้ชิด จึงน่าที่จะมีช่างจีน และช่างอันนัม ได้เข้ามาค้าขาย และตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณเตาเผา ทั้งที่เมืองสุโขทัยเก่า และที่ศรีสัชนาลัย จึงปรากฏว่า ได้มีการพัฒนาการผลิตเครื่องถ้วยใหม่ โดยพยายามลอกเลียนแบบ และลวดลายจากเครื่องถ้วยจีน ในยุคนั้นพบเครื่องสังคโลก มีทั้งที่ใช้ลายขูดขูดใต้เคลือบเซลาดอน ด้านในภาชนะเป็นลวดลายดอกบัว ลายดอกไม้ก้านขด ขอบริมของภาชนะผายออก มีทั้งขอบริมแบบเรียบ และมีลายคดโค้ง แบบลายกสิบบัว และด้านนอกตกแต่งเป็นลายกสิบบัว แบบนี้เป็นแบบที่จีนนิยมมากในสมัยราชวงศ์หยวน (พ.ศ. ๑๘๒๓- ๑๙๑๑) ซึ่งผลิตที่เตาหลงจวน มณฑลเจ้อเจียง แต่หลังจากนั้นแล้ว ช่างก็ได้พัฒนาเครื่องสังคโลก ให้มีความงดงามตามรสนิยมของตน ดังนั้นจึงเห็น ได้ว่าเครื่องสังคโลกที่ผลิตในระยะหลังๆ จะมี ลักษณะที่เด่นเฉพาะตน (มูลนิธิสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน , 2565)

เครื่องสังคโลกมีการผลิตมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยไปจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง โดยมีการพัฒนาทั้งรูปแบบและวิธีการผลิตจนสามารถส่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 22 เป็นช่วงที่มีแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบในแคว้นต่าง ๆ โดยเฉพาะในแคว้นสุโขทัย ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีเชื่อกันว่าช่างสุโขทัยมีความชำนาญในการสร้างสรรค์เครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่เดิม เกิดจากการทดลองและเรียนรู้เอง ตลอดจนรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น เขมร มอญ จีน และเวียดนาม เป็นต้น จนในที่สุดก็กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับไปทั่วทั้งในและนอกอาณาจักร โดยมีแหล่งผลิตอยู่ที่เมืองสวรรคโลก (เก่า) ซึ่งปัจจุบันคือเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ดังนั้น ชื่อ "สังคโลก" จึงอาจเป็นคำที่เพี้ยนมาจาก "สวรรคโลก" ก็ได้ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน , 2566)

- เอกลักษณ์และเส้นสายลายสังคโลก
 1. ลายพันธุ์พฤกษา เช่น ลายดอกบัว, ลายดอกโบตั๋น, ลายดอกเบญจมาศ, ลายดอกพิกุล ลายก้านแบ่ง ลายกอหญ้า ลายกอปรองและลายกอสาหร่าย เป็นต้น
 2. ลายรูปสัตว์ เช่น ลายปลา ทั้งปลาเดี่ยว ปลาคู่ว่ายน้ำวน ลายนาคหรือลายมังกร และลายหงส์ เป็นต้น
 3. ลายช่องกระจก เช่น ลายช่องกระจกรูปหกเหลี่ยมและแปดเหลี่ยม ลายช่องกระจกรูปกลีบบัว เป็นต้น
 4. ลายเรขาคณิต เช่น ลายร่องขนานแนวตั้ง ลายตาราง ลายกากบาทในช่องสี่เหลี่ยมสลับลายแนวตั้ง ลายเส้นวงกลมคู่ขนาน ลายเส้นหยักฟันปลา เป็นต้น
 5. ลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายหัวลูกศร ลายบังนายสิบ ลายดวงอาทิตย์ ลายก้อนเมฆ ลายจักร ลายดวงดาว เป็นต้น

- ประเภทของสังคโลก

1. แบบไม่เคลือบสี สันนิษฐานว่าสังคโลกแบบไม่เคลือบเป็นเครื่องถ้วยยุคแรก ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ก่อนที่จะพัฒนาระบบเผา และน้ำยาเคลือบ

2. แบบเคลือบสี เพราะมีการค้นพบเครื่องถ้วยจีนและเวียดนามภายในสุโขทัย จึงสันนิษฐานว่าอาจนำมาสู่การเรียนรู้วิธีการเคลือบเครื่องปั้นดินเผามาจากดินแดนเหล่านั้น และพยายามพัฒนาคุณภาพของน้ำยาเคลือบ ตลอดจนกรรมวิธีการเคลือบอยู่เสมอ ทำให้สังคโลกสุโขทัยมีสีสันสวยงาม และสีเคลือบที่ได้รับการยอมรับว่างดงาม จนเป็นเอกลักษณ์มาจนถึงปัจจุบัน คือ สีเขียวไข่กาหรือสีเขียวอมฟ้า (Ceradon)

3. แบบเคลือบสี และเขียนลาย สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากจีนและเวียดนาม เช่นเดียวกับการเคลือบ ทว่าช่างสุโขทัยได้ปรับปรุงแร่ธาตุในน้ำสีที่ใช้เขียนลายให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยใช้ออกไซด์จากเหล็กที่มีอยู่มากในพื้นที่เป็นส่วนประกอบ อาจนำมาจากแหล่งดิน หรือดินลูกรัง ทำให้ลวดลายของสังคโลกมีสีดำหรือน้ำตาลเข้ม ไม่ใช่สีครามแบบเครื่องถ้วยจีนหรือเวียดนาม

